

Iš Klasikinės filologijos katedros istorijos

Žvilgsnis į praeitį

Vilniaus universiteto Klasikinės filologijos katedra, studentų vadinta Lotynų kvartalu, pro savo langus žiūrėjo į mažytį, bet labai romantišką kiemelį Pilies skersgatvyje. Ji ir pati nedidukė: vedėjo kabinetas, vertinga biblioteka ir dėstytojų kambarys – viskas vienoje patalpoje, dar kelios auditorijos – viskas buvo įsikūrę seno namo, tebešildomo krosnimis, antrame aukšte¹.

Prisimenu tūkstantis devyni šimtai šešiasdešimt trečiųjų metų spalio šešioliktąją, kai aš, Irena Bilevičiūtė, nors išdidžiai sakydavausi esanti antrojo kurso klasikė, nedrąsiai peržengiau šios katedros slenksį kaip darbuotoja. Tą rudenį katedros vyresnioji laborantė Janina Mažiulienė išėjo dekretinių atostogų, o mudviem su Aloyzu Varanavičiumi, vyresnio kurso klasikų, tas pareigas skyrė pusiau. Katedros vedėjas buvo docentas Leonas Valkūnas. Mūsų kursui jis dėstė senąją graikų kalbą ir buvo labai griežtas, jei tik prasčiau ką išmokdavome, tai melžėjomis išvadindavo, bet vedėjavo labai humaniškai: neprisimenu, kad būčiau buvusi kada barama. Man, studentei, būdavo įdomūs katedros posėdžiai, nes būdavo aptariamai ir studentų reikalai. Kartą, rašydama posėdžio protokolą, suabejojau, ar rašyti vedėjo pagyrimus antrajam kursui, t. y. mūsiškiam, nes mus vis bardavo už nesimokymą. Kitą dieną išdrįsau vedėjo paklausti, kodėl mus gyrė, kai kasdien buvome barami?

– Todėl ir mokotės gerai, kad baru, – nusišypsojęs pasakė doc. L. Valkūnas. – Jūsų kursas labai stiprus, beveik visą jį galėtume pasilikti katedroje. Mes jau pagyvenę, reikia pamainos. Iš visų dabartinių kursų jūsiškis yra stipriausias.

Pagyry bendrakursiams nesakiau – dar pages, bet pati jaučiausi drąsiau ir mokytis stengiausi daugiau. Gaila, bet liga baigė mano visokią „karjerą“ – tuokart dirbau tik iki 1964 metų vasario pirmosios. Patiko ir studijos, ir darbas. Dėstytojų buvo nedaug. Visi pagyvenę, patyrę, įdomūs. Kai ką papasakodavo iš savo ar kolegų gyvenimo. Artimiausiai teko bendrauti su profesoriumi Merkeliu Račkausku. Tuo metu profesorius buvo išvertęs Lukrecijaus *De rerum natura libri VI* ir jau tikrino pirmąją korektūrą. Kartą paklausė manęs, gal galėčiau padėti tikrinti – skaityčiau lotyniškai ir lietuviškai hegzametru parašytą tekstą, būtų patogiau ir greičiau. Nors, mano galva, prof. M. Račkauskas visada atrodė rūstus ir piktas, be to, dar nelabai ir mokyta buvau – tik antrakursė, bet sutikau ir labai džiaugiausi: išgirdau daug pasakojimų, susipažinau su įdomiais žmonėmis. Aišku, buvo labai naudingas ir hegzometro skaitymas.

IRENA BILEVIČIŪTĖ
Studijų ir darbo laborante pradžia

¹ Dabar tai Bernardinų g. 11. Jo pirmame aukšte – Adomo Mickevičiaus muziejus.

Apie katedros vedėją docentą Leoną Valkūną dažniau pasakodavo kolegos. Jis pats kalbėdavo apie mokslą ir patardavo, kaip lengviau išmolti. Panašiai kalbėdavo ir per paskaitas. Pavyzdžiui, klausdavo mūsų:

– A, tai kur jūs gyvenate? Bendrabutyje? Tolokai. Tai susirašykite žodžius į lapelius ir eidami į universitetą ar grįždami po paskaitų vis žvilgtelėkite į delne laikomą lapelį ir kalkite žodžius. Ir aš taip mokiausi.

Kur jau ten mes taip kalsime. Rytą tebesame dorai neprabudę, o po paskaitų, skrandžiui alkanąjį maršą grojant, ne mokslai mūsų smegenėlėms rūpėjo.

Beje, dėstytojai pasakojo iš tiesų taip buvus: jei studentas Leonas Valkūnas turėdavęs svečiuotis, tai užstalėje vis nemačiom žvilgtelėdavęs į delną – kaldavęs žodžius.

Mūsų kurso kuratorius buvo docentas Eugenijus Frolovas. Tai labai malonaus būdo, visada besišypsantis ir ypatingos atminties dėstytojas. Prisimenu pirmąją lotynų kalbos paskaitą, kaip kuratorius su mumis susipažino: skaitė iš eilės pavardes, labai įdėmiai į kiekvieną pasižiūrėjo ir, visą sąrašą perskaitęs, padėjo šonan. Ši bei tą mums paaiškino ir, kadangi abėcėlė pažįstama, pradėjome lotyniškai skaityti. Žiūrėdamas į studentą sakė jo pavardę ir liepė skaityti. Nė karto nesupainiojo mūsų, nors ir buvome tik dešimt, bet vis tiek negalėjome nesistebėti: o kad mums, jauniems, tokia atmintis. Jeigu įskaitos ar egzamino studentas neišlaikydavo, net ir tada doc. F. Frolovas labai maloniai šypsodamasis sakydavo:

– Šį kartą jūs neišlaikėte.

Deja, mums reikėdavo išmolti ne tik lotynų kalbos gramatiką, bet ir būtinai įsidėmėti puslapio, kuriame yra taisyklė, numerį – toks buvo šio dėstytojo mokymo būdas. Pavyzdžiui, klausdavo:

– Na, trečioji daiktavardžio linksniuotė, kelintas puslapis?

Pasakome puslapį, dėstytojas patenkintas, liepia atsiversti ir tik tada linksniuoti pasakytą žodį. Taigi puslapius buvome iškalę geriau nei taisykles.

Katedroje dar dirbo docentai Jonas Dumčius, Benediktas Kazlauskas, Jadvyga Tijūnėlytė.

Geriau pažinojau dėstytojus, kai grįžau „antrajai kadencijai“ – tūkstantis devyni šimtai septyniasdešimt antrųjų metų spalio pirmąją, baigusi, deja, lituanistines studijas, ir dirbau laborante trejus metus, o išėjau į Lietuvos kalbos katedrą tik dėl varginančio papildomo darbo šios katedros laborantei – viso Filologijos fakulteto tvarkaraščių darymo. Tai buvo 1967-ųjų rugsėjo penkioliktąją.

Taigi grįžusi radau ir pokyčių. Gaila, buvo mirę docentas E. Frolovas ir profesorius M. Račkauskas. Katedros vedėjas buvo tas pats – docentas L. Valkūnas, tebedirbo tie patys docentai J. Dumčius, B. Kazlauskas, J. Tijūnėlytė-Šimkauskienė. J. Mažiulienė jau dėstytojavo. Atėjo ir jaunųjų pamaina: Dalia Dilytė-Staškevičienė ir Vanda Manikaitė, o Eugenija Učainaitė buvo Krokuvos Jogailos universiteto aspirantė. Šiek tiek antikinės literatūros paskaitų turėjo aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministras Henrikas Zabulis.

Docentas Leonas Valkūnas buvo labai pareižingas katedros vedėjas: labiausiai rūpinosi, kad laiku paruoštume ir pristatytume kur reikia visokiausias ataskaitas. Kartą, grįžusi iš instruktažo dekante, sakau vedėjui:

– Liepė pradėti kitaip tvarkyti katedros popierius: turi būti atskiros bylos, pavyzdžiui, gaunami rektorato raštai dėstytojams, rektorato raštai studentams, dekanato raštai dėstytojams, studentams; siunčiami raštai rektoratui ir taip toliau, apie dvylika bylų.

– Padarykite dvi bylas: gaunami raštai ir siunčiami raštai. Tada visada surasime, kad ir ko prireiktų.

Tikrindavo ir mano rašomus katedros posėdžių protokolus. Paprastai būdavo tokios pastabos:

– Negerai, kad rašote tiesiai. Reikėtų pirma į juodrašį parašyti, pataisyti, tada perrašyti. Raštas nėra gražus, bet rašote labai įskaitomai ir net viską spėjate užrašyti.

Man rodėsi, kad aš, lituanistė, tai jau su jokiais juodraščiais neprasisėsiu. Nerašydavau ir vedėjas neberagindavo juodraščiauti.

Per gana retokus pasisėdėjimus įvairiomis progomis prie arbatos ir sumuštinų vedėjas docentas L. Valkūnas būdavo nuotaikingas, netgi linksmas. Išprašydavome, nors tekdavo ir pasistengti, kad pagiedotų ubagų giesmę. Labai gailiuosi, kad neužsirašiau, bet vertėjo išgirsti Valkūną ją giedant. Deja, net žodžių nebeprisimenu.

Docentas Jonas Dumčius buvo reiklus dėstytojas, bet malonaus būdo, niekada nepykdamas. Visada labai rūpestingas, stropus, pareigingas. Kartą net iš Palangos, kur visados vasarodavo, parašė man laiškeli, nes jau rūpinosi būsimomis paskaitomis:

Sveiki manoji Irma,
Prisijociu tokio dalyko, kai baigsite sudaryti tvarkaraštį, išrašykite man skintų perbaity laiško ir nusiųskite į namus (Sovkio 22-4) mano rezervacijai, o ji man atliks į Palangą (Krutis al. 29) kartais, mano rezervacijai suktu priauktu uo silpnai veikia skambutis. Sveikiu būty nusiųsti lapeli su tvarkaraščio išrašu ir įmuiti į apačioj pas lap. 47 esantię mišlung pasta dėvute (su 6 mišlung dėvute) - manoji iš dėvute pati užrašyti, ant jos užrašyta su kreida 49)
At "būčiau labai dėkingas"
Palanga: 1945, VIII, 8. JBL

Išliko ne tik laiškai, bet ir atsakymas:

Pirmadienis 9¹⁵ - 10³⁵ - lit. II - 113 aud.
12¹⁵ - 13³⁵ - klasik. III - 120 aud.
Antradienis - nėra paskaitų.
Trečiadienis 10⁴⁵ - 12⁰⁵ - klasik. V - 83 aud.
12¹⁵ - 13²⁵ - lit. I kl. - 113 aud.
Ketvirtadienis 9¹⁵ - 10³⁵ - lit. II kl. - 86 aud.
14⁴⁵ - 16⁰⁵ - klasik. III - 120 aud.
Pentadienis 14⁴⁵ - 16⁰⁵ - klasik. V - 113 aud.
Šeštadienis 10⁴⁵ - 12⁰⁵ - lit. I kl. - 109 aud.
12¹⁵ - 13³⁵ - lit. I (antik. 2) - 84 aud.

Docentas J. Dumčius buvo visos antikinės kultūros vaikščiojanti enciklopedija. Gal todėl ir savo studentams buvo labai reiklus – retas kuris iš karto išlaikydavo egzaminą ar įskaitą. Ypač nesisekdavo laikyti antikinės literatūros įskaitą ne klasikinės filologijos studentams (šie išlaikydavo egzaminą, bet daugiau laiko mokydavosi). Viskas vykdavo maždaug taip:

– Pasakykite „Eneidos“ autorių, – klausia dėstytojas. – Ar skaitėte?

– Vergilijus. Skaičiau, – džiaugiasi studentas lengvu klausimu.

– Tai kokia „Eneidos“ pirmosios giesmės pirmoji eilutė? – klausinėja toliau.

– M...

– Skaitėte ir nežinote? Pasiskaitykite dar.

Docentas J. Dumčius buvo nepaprastai geros atminties.

Kitą kartą vėl tas studentas laiko įskaitą. Docentas ir klausia:

– Pereitą kartą nežinojote, tai dabar pasakykite „Eneidos“ pirmąją eilutę?

– „Žygi apgiedu ir vyrą, kuris iš Trojos pakrančių...“ – išdidžiai cituoja studentas.

– Matote, jau paskaitėte ir „Eneidą“, – patenkintas dėstytojas. – O kokia „Eneidos“ paskutinė eilutė?

– M..., – mikčioja mikčioja vargšas studentėlis, išmokęs visų dvylikos giesmių pirmąsias eilutes.

Ne geriau sekėsi ir man, tačiau mane išgelbėjo, ir ne pirmąsyk, trumpos antikinių kalbų studijos.

– Ką žinote apie Ciceroną? – klausia mažesnis docentas J. Dumčius.

Rodos, gal ir viską pasakiau. Kas gi nežino Cicerono?!

– Dar ne viskas, – sako docentas ir, matydamas, kad nieko nebeprisimenu, tęsia, –

jūs mokėtės graikų kalbos, aš pasakysiu graikiškai, jei išversite – pasirašysiu įskaitą:

„ἡ ἐπιστολή“.

– Laiškas!

– Na, matot, ne veltui mokėtės.

Dėstytojas egzaminuodavo be jokių bilietų. Atsakyti reikėdavo iš karto, nebuvo laiko pagalvoti ar pasiruošti keletą minučių. Gal todėl docentas J. Dumčius didžiūdavosi, kad per jo egzaminus niekas negali nusirašyti. Tačiau kartą buvusios studentės A., ir dar klasikės, atvirumas dėstytojui sugadino nuotaiką visam vakarui. Syki katedroje per vieną pasisėdėjimą prie arbatos ir sumuštinių buvusi studentė prisipažino:

– Aš kartą „nusirašiau“.

– Negali būti! Pasakykite, kaip, – nepatikėjo docentas.

– Jūs pasidėjote skrybėlę ant stalo. Kai žiūrėjote į egzaminuojamųjų sąrašus, aš mažytę „špėrytę“ atrėmiau į skrybėlę ir žvilgtelėdavau.

Docento veidas iš karto apsiniukė kaip dangus prieš lietų. Manau, visi gailėjomės, kad tokia netikusi išpažintis nuliūdino tyrą ir naiviai dėstytojo sielą.

Docentas Jonas Dumčius labai saugojo savo sveikatą – maitinosi sveikai, nes sesuo namie ruošdavo maistą. Docento butas buvo šalia Universiteto, todėl valgyklose niekada nevalgydavo. Artėjo jo jubiliejus – septyniasdešimtmetis; jis buvo gimęs 1905-ųjų kovo dvidešimtąją. Mes, katedros moterys, sugalvojome docentą sugundyti restoranu. Ilgai teko visus restorano panašumus vardyti, kol Jubiliasas sutiko. Pasirinkome „Lokio“ restoraną, nediduką, ramų, tylioje senamiesčio gatvelėje. Iš karto pasakė, kad už viską pats sumokėsias. Prie kepsnio su docento mėgstamų raudonųjų burokėlių saloto-

mis (sveikatai, anot jo) užsakėme ir šampano, kurio taurė (jau ne dėl sveikatos) išgėrė. Kai jau ketinome išeiti, docentas Jonas Dumčius, septyniasdešimtmetis jubilias, mūsų kukliai kompanijai pasakė:

– Labai ačiū! Niekada nemaniau, kad restorane gali būti taip ramu, malonu ir valgiai gardūs.

Docento J. Dumčiaus butis iš tikrųjų buvo vargana. Nors gyveno netoli Universiteto, butas buvo bendras su kaimynais, dar nelabai sutardavo dėl bendros virtuvės, o kitus patogumus net buvo pasidaliję, todėl tekdavo paėjėti ir į tualetą skverelyje, karšto vandens nebuvo. Docento butas – du kambariai: didelis, gal 20 kv. m, buvo jo paties, o mažasis, gal tik 5 kv. m, sesers. Neturėjo ir telefono, tad jei katedroje atsiradavo skubių reikalų, turėdavau pabėgėti iki docento namučių. Kai docentas J. Dumčius pagaliau gavo didesnę ir patogesnę butą, teko kartu su kitais jo buvusiais studentais padėti persikraustyti. Ypač atsargiai prašė elgtis su knygomis, o biblioteką turėjo labai vertingą ir didelę.

Katedroje ilgai dirbo viena tarp vyrų docentė Jadvyga Tijūnėlytė. Visada buvo labai energinga, amžinai užimta. Mat, be lotynų kalbos paskaitų, tuo metu skaitytų biologams (beje, jiems vadovėlį parašė ir išleido 1975 m.), dar visada turėdavo visokiausių visuomeninių pareigų – ilgai buvo Filologijos fakulteto profsąjungos pirmininkė. Be to, ir šiaip stengėsi padėti kiek išgalėdama: užjausdavo docentą J. Dumčių, kad vis negaunęs geresnio buto, darė įvairius žygius tuo reikalu, sielojosi net dėl manęs, nes mano butas buvo mažytis ir be patogumų. Padėdavo giminaičiams ir savo kraštiečiams – Linkmenų žmonėms, jei šie studijavo ar dirbo Universitete. Mylėjo Vilnių, nes čia gyveno, gana varganai, nuo vaikystės,

buvo baigusi Vytauto Didžiojo gimnaziją ir Universitetą. Pati daug vargo patyrusi ir kitus sugebėjo užjausti ir, jei tik galėdavo, padėti. Na, aišku, kad ir daugiausia naujienų žinodavo ir mielai jomis dalydavosi. Kartais pasitaikydavo ir komiškų dalykų. Syki mane klausia, ar nesą rašto, atsiųsto dėl dėstytojų šeiminių padėties. Ji girdėjusi, jog visi dėstytojai ir dėstytojos, sulaukę trisdešimties metų ir nesukūrę šeimos, būsią atleisti iš darbo, nes gyveną „nevisavertį“ gyvenimą, todėl negalį dirbti ir mokslo darbų. Pasakiau, kad nesu nei girdėjusi, nei gavusi jokių raštų apie tai. Katedroje viengungis buvo tik docentas J. Dumčius, septyniasdešimtmetis, o docentė J. Tijūnėlytė tebesivadino mergautine pavarde, nors buvo ištekėjusi. Beje, daugelis Universitete dirbančių moterų pasilikdavo mergautinę pavardę. Po kelių dienų docentė pasakė, kad kadru skyriui nunešusi reikiamus dokumentus ir greitai ateisias įsakymas dėl pavardės pakeitimo, todėl jau galima rašyti – *Šimkauskienė*.

Tą „naujienu“, aišku, docentė J. Tijūnėlytė pasakė ir kolegai Dumčiui. Docentas irgi mažtė kelias dienas, bet vėliau katedroje griežtai pareiškė:

– Nevesiu! Tegu atleidžia.

Katedros moterų atstovės eidavome rudenį į svečius pas docentę J. Tijūnėlytę-Šimkauskienę sveikinti Jadvygų proga. Abu su vyru (vaikų neturėjo) labai džiaugdavosi svečiais, gausiai rinkdavosi giminaičiais, kraštiečiais, kaimynais, na, ir kolegas visada maloniai sutikdavo. Būdavo labai vaišinga ir valgius gamindavo pati.

Vėliau katedroje moterų vis daugėjo. Grįžusi iš dekretinių atostogų dėstytojavo J. Mažiulienė. Buvo labai miela, nuoširdi, bet dėstytoja griežta. Dėstė lotynų kalbą medikams. Kartą juokdamasi pasakojo:

– Egzaminuoju medikus. Ateina studentas, paduoda studijų knygele, atsakinėja. Kai jau išlaikė egzaminą, aš ir klausiu:

– Ar bendrapavardis žinomas ginekologas jūsų giminaitis?

– Tai – mano tėtis.

– O, – nustembu, – tai ir jūs būsite ginekologas?

– Ne, tik jau ne ginekologas!

– Kodėl? – klausiu. – Tokia šeimyninė patirtis.

– Peizažas nepatinka.

Vyresniųjų kartos buvo ir docentas B. Kazlauskas. Dėstė lotynų kalbą teisininkams. Buvo švelnus būdo, su studentais sutardavo, bent jau nėra skundęsis. Jaunas likęs našlys, nes žmona mirė gimdydama, vienas užaugino dukrele. Tuo metu laimingas džiaugėsi vaikiaičiais – dvyniais. Dažnai mėgdavo pasakoti apie mažųjų išdaigas, bet niekada nepykdavo.

– Neseniai, važiuojant troleibusu, – pasakoja docentas B. Kazlauskas, – prieina kontrolierius ir prašo parodyti bilietą. Ieškau

ieškau nuolatinio bilieto – nėra. Visas išraudęs moku baudą. Pasirodo, mažieji išdykėliai, bežaisdami su manimi, iš švarko kišenėlės ištraukė bilietą ir paslėpė – baigė pasakoti šypsodamasis.

Katedron atėjo jaunoji karta: Dalia Dilytė-Staškevičienė, Vanda Manikaitė, Aleksandra Bendoriūtė-Veličkienė. Neabejoju, kad jaunosiomis dėstytojomis buvo patenkinti ir studentai, nors iš nuogirdų žinojau, kad ir jaunimėlis buvo reiklus ir griežtas. Bet jau aš tai džiaugiausi – lyg būtų grįžusios mano studijų dienos. Mano bendrakursė Eugenija Ulčinaitė man parašydavo iš Krokuvos, kur studijavo doktorantūroje.

Pagaliau ir katedra susilaukė šventojo Jurgio: iš romantiškojo Lotynų kvartalo su rūkstančiomis krosnimis persikraustė į restauruotas patalpas Filologijos fakultete Universiteto gatvėje. Dabar vietoj vieno kambario turėjome tris: didelę biblioteką ir skaityklą, atskirą vedėjo kabinetą, tiesa, labai mažytį, bet vis atskirą, netgi laborantei pereinamas kambarėlis teko,

Iš kairės: dėst. V. Manikaitė ir vyr. lab. I. Bilevičiūtė

I eil. iš dešinės: dėstytojai B. Kazlauskas, J. Mažiulienė, L. Valkūnas; II eil. iš dešinės: dėst. A. Jovaišas, vyr. lab. I. Bilevičiūtė; III eil. iš dešinės: dėst. A. Juršėnas, V. Manikaitė

o dėstytojams atsirado kur padirbėti ar atsi-
kvėpti per paskaitų pertraukas: jie rinkdavosi
bibliotekoje-skaitykloje, čia vykdavo katedros
posėdžiai, kartais net paskaitos, aišku, kol ne-
dirbdavo tvarkaraštininkai, ir kitokie renginiai.
Katedra minėjo Aischilo 2500-ųjų gimimo
metinių jubiliejų (grupinė nuotrauka).

Gauta 2009 06 22

Dar norėčiau pridurti, kad docentas Leonas
Valkūnas, girdamas mūsiškį antrąjį kursą, buvo
teisus.

Iš gabaus antrojo kurso dešimtuko baigė
penkios, ir likusieji keturi baigė universitetą,
nors ir ne klasikinę filologiją.

Labai džiaugiuosi, kad mano gyvenime buvo
toks Lotynų kvartalas.

Autorės adresas:

Irena Bilevičiūtė
Vilniaus universiteto
Klasikinės filologijos katedros
vyresnioji laborantė
(1963 10 16–1964 02 01
1972 10 01–1975 09 15)